

POROVNÁNÍ TRENÉRSKÝCH METOD ANATOLIJE TARASOVA A VLADIMÍRA KOSTKY VE SVĚTLE POJETÍ HRY JOHANA HUIZINGY

Patrik Klicman

*Katedra historie, Filozofická fakulta, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem
Klicman1@seznam.cz*

Comparison of the coaching methods of Anatoly Tarasov and Vladimir Kostka in the light of Johan Huizinga's concept of game

Abstract—The study deals with the coaching methods of Anatoly Tarasov and Vladimir Kostka. Both of them helped their countries to build world-class hockey teams by a personal approach, which dominated world hockey for more than two decades. This paper focuses on the relationship between game and sport and on the question of the boundary between the amateur and the professional. It offers a comparative analysis of the coaching approaches to ice hockey presented by Tarasov and Kostka, who, despite many differences, remained similar in some respects.

Keywords—game; ice hockey; professional sport; amateur sport; Anatoly Tarasov; Vladimir Kostka; Johan Huizinga

ÚVOD

SOVĚTSKÁ a československá družstva dominovala světovému lednímu hokeji od roku 1962 do roku 1990.¹ Lední hokej se stal nejen sportovním vzdorem vůči západnímu světu, ale zároveň se dostal na úroveň nejpobulárnějšího

¹ Došlo zde pouze k několika přerušením. V roce 1980 zvítězili na zimních olympijských hrách v Lake Placid hokejisté Spojených států amerických. V roce 1987 na mistrovství světa v Rakousku zvítězilo Švédsko. Během zbylých let se střídaly na prvních dvou pozicích týmy Sovětského svazu a Československa. Významnější byl přesto tým Sovětského svazu, který během 28 let vyhrál 23 turnajů.

sportu v obou zemích. K jeho popularitě přispěla i skutečnost, že spolu se Švédskem to byly v celé Evropě jediné tři vzájemně si konkurující týmy. O to větší důležitosti tento sport nabíral díky příslušnosti ke komunistickému zřízení Sovětského svazu a Československa.

Je všeobecně známým faktem, že tvůrcem sovětského hokejového systému byl Anatolij Tarasov, jehož kniha *Lední hokej* (1952) se stala stěžejním návodem pro celou sovětskou hokejovou školu. Ačkoliv se nejedná o příliš objemný dokument, vystihuje veškeré podstatné stránky, jakými jsou vztah trenéra a hráčů, systém hry a intenzita tréninků. Kládl silný důraz na týmovou a kolektivní hru, kterou dokázal přirovnávat k různým šachovým paralelám.

Téma hry ve sportu bude jednou ze stěžejních součástí této práce. K tomu poslouží výklad pojetí hry Johana Huizingy z knihy *Homo Ludens* (1971).² Tarasov totiž vyjma složitých a intenzivních tréninků proslul i svými dětskými soutěžemi, kterými tréninky prokládal a pomocí nichž budoval soutěživost v mužstvu. Rozbor myšlenek Huizingy tak může posloužit k lepšímu pochopení hry, osvětlení jejího řádu a především k vytyčení hranice mezi

² Johan Huizinga (1872–1945) byl nizozemský kulturní historik. Na Groningenské univerzitě vystudoval nizozemštinu a dějepisectví. Jeho vrcholným dílem je kniha *Homo Ludens*, ve které se zabývá otázkou hry jako kulturního aspektu. Ve svých historických pracích se ale věnoval i dějinám Nizozemska v 15. a 16. století či životu Erasma Rotterdamského.

amatérským a profesionálním sportovcem. Nutno připomenout, že rozbor hry v *Homo Ludens* má také silný kulturotvorný přesah, v rámci něhož není hra zkoumána pouze v oblasti sportu či karetní nebo deskové hry, ale třeba i divadla.³ Tato studie se však zaměří přímo na vztah sportu a hry. Tématem práce není hra obecně, ale její přiblížení s ohledem na lední hokej jako rozebíraný sport (profesionální a amatérský) z pohledu trenérů, jejichž přístupy budou komparovány. Nepůjde jen o to představit Huizingovu hru, ale zároveň ji převést do ledního hokeje. Sám Huizinga totiž už v době vydání knihy, tedy v roce 1938, vymezil pojem profesionál a amatér. Právě tento základ napomůže k pochopení tréninkových metod u Anatolije Tarasova a československého trenéra Vladimíra Kostky. Ten vydal během vykonávání své učitelské a trenérské profese několik knih i menších publikací. Pro text bude stěžejní jeho dílo *Moderní hokej* (1971), které slouží jako příručka budoucím trenérům stejně jako Tarasovův *Lední hokej*.

Studie se zaměří na vztah trenérů, hráčů a mužstva skrze vybrané pasáže z jejich stěžejních knih. Právě metodické knihy pro budoucí trenéry, jež v některých momentech zároveň zaznamenávají aspekty hry v nutné přípravě (v tomto případě myšleno tréninku), mohou být použity jako vhodný parametr k ukázání, který z trenérů byl ve výsledném pojetí blíže hře Johana Huizingy.

Text se tak nesoustředí na zápas a jeho vnímání optikou hry, ale na trénink, jež je přímou součástí hry všech druhů sportu. Přestože se může zdát, že doba vzniku obou knih je diametrálně odlišná z jakéhokoliv kulturně-historického aspektu (roky 1952/1971), jejich textová a informativní podoba se místy značně shoduje.⁴ Klíčové tak bude porovnat, jak oba

trenéři vidí funkci kouče a trénink hokejistů. Důraz však nebude kladen na lední hokej, tedy přímo trénink sportovců, protože ten se jako všechny sporty vyvíjel, ale na přípravu hokejistů, jak je správně vést, a na to, který z autorů se více věnuje prvku hry.

Primárním cílem textu je proto definovat vztah sportu a hry a následně zjistit, který z vybraných trenérů naplňuje více pojetí hry dle Johana Huizingy. Sekundárně bude práce řešit implementaci Huizingova pojetí hry uvedených trenérů v hokejovém prostředí. Nakonec půjde o to zjistit, zda byl s ohledem na Huizingovo pojetí sportu „amatérský profesionál“ spíš amatérem, nebo profesionálem.

CHARAKTERISTIKA TRENÉRŮ

Anatolij Tarasov

Anatolij Vladimirovič Tarasov se narodil 10. prosince 1918 v Moskvě a je považován za „otce“ ruského hokeje. Po druhé světové válce se zasloužil o založení sportovního klubu Rudé armády, CSKA Moskva, k čemuž údajně použil pouze pár hokejových příruček, které nasbíral během svých cest do zahraničí. Předtím se věnoval fotbalu a bandy hokeji. Díky tomu, že se zabýval právě bandy hokejem, je celý systém jeho hry postaven na bruslařských dovednostech a množství přihrávek. Do čela sovětského národního týmu se postavil v roce 1958 a tuto funkci zastával až do roku 1972. Byl znám především svými tréninkovými metodami a tvrdou disciplínou, kterou po hráčích vyžadoval. Hráče však stále přesvědčoval, že hokej je ta největší zábava a hrát za sovětský národní tým je ta největší čest. Za svůj přístup k hokeji je uveden od roku 1974 v Hokejové síni slávy v Torontu a od roku 1997 v Síni slávy IIHF (Meltzer 2008).

Vladimír Kostka

Profesor Vladimír Kostka se narodil 20. srpna 1922 v Třebíči. Byl významným hokejovým

se studenty sledoval náš trénink, potom si mě odchytíl, aby ho pochválil, a na rozloučenou se zeptal: ‚Luděk, jak se jmenuje ten tvůj šéf? Ko... Ko...‘ ‚Kostka.‘ ‚Jasně, Kostka. Tak mu vkaž, že ode mě opsal knihu slovo od slova a ani butilku vodky mi nedal. Řekni mu, že na ni stále čekám.‘ (Bukač a Suchan 2018, 103)

³ O to se pokusil například Jiří Štaif, když srovnával divadelní hru a kopanou: „Hlavní rozdíl mezi divadelní hrou a kopanou spatřuji v tom, že fotbal má svá jasně vymezená pravidla, o jejichž dodržování může autoritativně rozhodovat, hru přerušit, či ji dokonce předčasně ukončit rozhodčí, jenž je oběma mužstvy respektován.“ (Štaif 2020, 6)

⁴ V pamětech Luďka Bukače se lze i dočíst, že Tarasov si byl jistý, že Vladimír Kostka od něj jedno z jeho teoretických děl opsal: „Tarasov Kostku obviňoval i z plagiátorství svých teoretických děl, což dokazuje historka z turnaje Izvestije ve třiaosmdesátém, kdy už jsem vedl národní mužstvo. Tarasov tam

teoretikem, didaktikem a trenérem československého národního mužstva. Celý svůj život spojil s ledním hokejem a učitelstvím. Snažil se oba obory kombinovat, aby svou teorii uváděl vždy i do praxe. Jeho vysokoškolské působení je spojeno se založením Institutu tělesné výchovy a sportu, který později přešel pod Univerzitu Karlovu jako Fakulta tělesné výchovy. Sám pak u národního mužstva preferoval trenérskou spolupráci ve dvojicích. Jeho největším úspěchem je titul Mistra světa v roce 1972, který Československo získalo po dlouhých dvaceti třech letech. Jeho tréninkové metody jsou zaznamenány v bohaté publikační činnosti, v rámci níž napsal přes třicet tři učebnic a skript. Jeho kniha *Moderní hokej* vyšla v šesti zemích. Jeho zásluhou se československý hokej během 50. let začal postupně profesionalizovat.⁵ Od roku 1997 je členem Síně slávy IIHF v Torontu a od roku 2008 členem Síně slávy českého ledního hokeje. Obojí získal za svou kvalitní pedagogickou činnost a rozvoj ledního hokeje (Síně slávy českého hokeje).

VZTAH MEZI SPORTEM A HROU

Chceme-li pochopit, co je vlastně sport, je nutné definovat jeho základní rys, hru. Je ale nutné říci, že definovat oba fenomény je velmi složité, protože se vzájemně prolínají. Hra samotná je totiž kořenem jakéhokoliv sportu. Může zde tedy platit, ačkoliv relativně, že ne každá hra je sportem, ale pravděpodobně každý sport je hrou. Pojem hra je totiž starší než kultura, a to i když kulturu vymezíme sebe přesněji: lidé ani zvířata totiž nečekali, až se naučí, jak si mají hrát (Huizinga 1971, 9). Tenká hranice mezi sportem a hrou je tu s lidskou civilizací od nepaměti. Příkladem mohou být už společenská setkání ve starém Řecku, kde se pořádaly závody v běhu, zápasu, hodu diskem a oštěpem (Kratochvíl 1998, 6).

Hra se stejně jako sport vyvíjela. Podle Johana Huizingy je hra kulturotvorný činitel. Hra je svobodná, což je i její základní charakteristika (Huizinga 1971, 15). Pro dospělého

člověka má sice úplně jiný význam než pro dítě, ale její prvotní podoba se vždy uchovává. Není ničím determinována. Dospělý člověk jí může kdykoliv zanechat nebo si sám od sebe přestat hrát. Důležitý je ale i řád: „Hra vytváří řád, hra je řád. Do nedokonalého světa a zmateného života vnáší dočasně omezenou dokonalost. Hra vyžaduje bezpodmínečný řád. Nejmenší odchylka od řádu hru kazí, zbavuje ji jejího charakteru a znehodnocuje ji.“ (ibid., 17) Toto vyjádření ale nelze brát absolutně, protože bychom mohli dojít k výsledku, že řád omezuje neméně důležitý prvek svobody. Svoboda a řád se ve hře prolínají, kdy na jedné straně panuje živelná povražení, bujarosti, volné improvizace a bezstarostné fantazie, jež můžeme označit slovem *paidia* (Caillois 1998, 33–34), na straně druhé přichází určitá ukázněnost, kdy je hra zbavena své anarchické a kapriciózní povahy, čímž jí je vnucováno více herních konvencí, kterým je zapotřebí se podrobovat (ibid., 34). Hráči či sportovci tak mají před sebou více překážek, jež se stupňují a komplikují, než dojdou ke kýženému výsledku. Musí vyvíjet nové metody a techniky, aby problém překonali. To Caillois označuje termínem *ludus*.

Hokej musí mít samozřejmě řád, a to jak ve hře, tak mimo ni. Co se týká ledního hokeje jako hry samotné, spolu s řádem jsou nutná také pravidla. Podle Huizingy jsou pravidla něco, co by se nemělo porušovat, přičemž při použití lsti či podvodu během soutěžení můžeme pocítit, že jsou porušena (Huizinga 1971, 18). Nicméně to neznamená, že právě porušením pravidel jinými základními prvky hry bychom ji kazili či ničili. Ničíme ji až v případě, že ji negujeme, či poukazujeme na absurdnost pravidel, na jejich čistě konvenční povahu (Caillois 1998, 29). V ledním hokeji se za porušení řádu dá považovat především faul, který nejenže oslabí mužstvo faulujícího hráče, ale zároveň věnuje výhodu soupeři. V hokeji je však i stupnice trestů, kdy nejvyšší porušení řádu hry a jejich pravidel vede k trestnému střelení, při němž se do souboje dostává pouze faulovaný útočník a brankář soupeře. Určitá míra svázanosti tedy může být vnímána v protikladu k uvolnění a hravosti.

Jedním z dalších znaků hry je její nejistota a naděje – napětí během soutěžení,

⁵ V tomto případě se postupnou profesionalizací míní to, že se zvyšuje zdravotní péče o sportovce, a ti mají oproti běžnému občanovi/amatérovi více výhod. Především se ale stupňuje komercializace a popularizace daného atleta. Ač je to v dnešní době běžná věc, v 50. letech se tento proces teprve ustavoval.

očekávání a čekání na vítěze. Hra je zápasem nebo představením. Obě tyto funkce se mohou i sloučit. Hra pak představuje zápas o něco anebo je soutěží o to, kdo umí něco nejlépe reprodukovat (Huizinga 1971, 20). Vítězem je ten nejsilnější a nejlepší. Odměnou za jeho vítězství nejsou finance, ale úspěch. Ten však není nikdy pouze jeho, může být totiž přenesen i na celou skupinu. Úspěch přináší onu prestiž, kvůli které hrajeme, případně kvůli které i sportovec může sportovat. Hra ale není přesně definována, soutěží se v síle, obratnosti, vědění, štěstí, štědrosti, v původu nebo i v počtu dětí (ibid., 54). V některých případech se člověk snaží předvést i před sebou samým (Caillois 1998, 59).

U Huizingy je viditelný značný rozsah pojetí hry, autor se zabývá i tématy, jako je oblast vědění, básnictví, poezie či víry. Výsledkem hry a hraní může být sport, který vytváří její samostatnou část. Od poslední čtvrtiny devatenáctého století se hra vyvíjí a chápe se stále vážněji (Huizinga 1971, 178). To je především kvůli větší systematizaci a disciplinaci, jež odebírají onen zábavný prvek z hraní. Rozdělí tak hráče na profesionály a amatéry. Pro profesionály hra už není spontánní a bezstarostná (ibid., 179).

Výše zmíněné nás tedy přivádí k tomu, že součástí jakéhokoliv sportu musí být herní prvek. Určité sporty si jej v sobě stále ponechávají. Zvýšená organizace sportů a změny pravidel však onen herní prvek postupně odebírají. Hra samotná tím ztrácí spojení se sportem a herní prvek se zvolna vytrácí. Moderní společnost dle Huizingy ztrácí spojení s čistotou hry a sport se stává oblastí zcela světskou. Sport tak začíná být spíše projevem agonálních instinktů než činitelem plodného smyslu pro společenství (ibid., 178–179). Masové přehlídky sportu jako olympiády, mezinárodní zápasy či klubové soutěže a utkání ztrácejí jakoukoli spojitost s herním projevem, a Huizinga se proto vymezuje proti běžnému mínění, že sport sám je nejvyšším stupněm hry. Profesionální sport svou nejlepší část, tedy herní náplň, ztratil. Hra je nyní vážná, herní nálada a radost z ní vymizela (ibid., 17). Je proto nutné obnovovat onu radost ze hry především u dospívajících sportovců, kde nesmí sportovní prvek přesahovat ten herní.

Nutno připomenout, že toto Huizinga vnímá především u „sportovních her“, v případě deskových či karetních her platí stále faktor náhody a napětí. Je však důležité nepovažovat karetní hru za hazard, protože pokud je hra hazardem, dostává se na úroveň něčeho, v čem by neměly vznikat kluby ani se pořádat veřejná utkání (ibid., 180). Výsledkem soutěživých her je jejich vyústění do sportů (Caillois 1998, 18).

Ničí profesionální sport definici hry?

V profesionálním sportu je zásadní nejen prvek výkonu sportovce, ale zároveň také jeho ohodnocení. Kdybychom tyto dva významné faktory dali stranou, profesionální sport by se stal pouze další formou hry. Profesionálové už nespoutají pouze pro čistou radost ze hry, ale především pro svůj osobní užitek. V dnešní době se tak setkáváme se „sportem ve sportu“. Ten ničí základní prožitek ze hry, tedy onu radost, bezstarostnost a svobodu.

Sport se v tu chvíli stává i marketingovým nástrojem a rozšiřuje osobnost sportovce na úroveň celebrity či prodejního nástroje, jenž má díky svému jménu i kvalitám vyšší možnost například prodat svůj dres. Pocit úspěchu tak nahrazuje motiv finanční či seberealizační, kdy způsob zvýznamnění není tím rozhodujícím, ale spíše okrajovým faktorem (Jirásek 1998, 48).

I přesto se profesionální sportovci stávají „hrdiny“. Jejich příkladné vystupování na veřejnosti, vyjadřování, jednání, skromnost i cílevědomost, kterou se v médiích prezentují, mohou být dobrým příkladem pro výchovu dětí, jejichž chuť si hrát narůstá, protože chtějí být jako jejich velký vzor. Je otázkou, zda je to správně, nicméně je ukázáno, že profesionální sport už není pouze herním prostorem, ale samostatným činitelem, který se základním pojetím hry ztrácí spojení. V profesionálním sportu hráči musejí plnit požadované a připravit se na očekávané (Bukač a Suchan 2018, 137).

Huizinga připouští, že ve hře jako takové se vždy hraje „o něco“. Profesionální sportovec se však od tohoto aspektu odklání tím, že získává především „odměnu“ za svou činnost: „O odměnu se nehraje, za tu se pracuje.“ (Huizinga 1971, 53) Profesionální sportovec bere

hru příliš vážně a nevěnuje se hře v její čistotě a radosti, ale za odměnu, která mu jako profesionálovi zajišťuje privilegia a obživu. Hra sama se totiž stává jeho prací, nutnou pro přežití, stává se stálou a stravující činností, plnou překážek a problémů, od níž se zase musí odreagovat hraním nějaké jiné hry, v níž není profesionálně angažován (Caillois 1998, 65). Profesionální sport tím úplně neničí definici hry, nicméně ji upravuje a stylizuje do podoby, v níž ztrácí svou čistotu a stává se prací za účelem zisku.

Amatérský sport jako forma hry

Amatérský sport by měl být jednou z nejcistších forem hry. Sportovec onen sport provozuje z lásky, z vášně, pro sebe nebo pro kolektiv. Samozřejmě může hrát v amatérském sportovním týmu, ale i v atletických disciplínách, kde sportuje pouze sám za sebe, může jít o touhu zlepšit se nebo dosáhnout vyššího ideálu svobody. Anna Hogenová vidí cestu k dosažení tohoto ideálu i ve fyzickém vyčerpání: „V mezní chvíli maximálního výkonu, tj. když sportovec je na dně svých sil, v takovém momentu je možno nahlédnout podobu podob, vyhmátnout možnost sebezániku. Tyto prožitky svou originalitou a nepřesností jsou základem distance od běžné zkušenosti, tj. zakládají osobní svobodu.“ (Hogenová 2000, 81)

V dnešní sportovní terminologii se jednomu z těchto okamžiků říká „zóna“. Jedná se o moment, kdy se tělo dostává do zvláštního stavu, který je popisován jako moment nevyjádřitelné dokonalosti, kdy sportovec přestává myslet na vykonávaný pohyb, na soupeře, na tolik při sportu důležité dýchání a objevuje se u něj pocit vyrovnanosti, klidu a naprostá automatizace pohybu (Jelínek 2010, 40). Jedná se prakticky o chvíli překonávání hranic sebe sama, zároveň s dosažením maximální blaženosti. Mihaly Csikszentmihalyi tento stav pojmenoval „flow“ a popisuje jej jako moment, v němž jsou lidé tak ponořeni do určité činnosti, že nic jiného se jim nezdá důležité. Tento prožitek je tak radostný, že se ho lidé snaží dosáhnout dokonce i za velkou cenu, pro pouhé potěšení, které jim přináší (Csikszentmihalyi 1996, 12). Mělo by se jednat o vrchol sportu, včetně toho amatérského, protože tento stav má přijít

ve chvíli, kdy se neusiluje o vítězství (Jelínek 2010, 40). Amatérský sport by se tak dal definovat jednoduše jako odvětví hry, kdy hráč či sportovec nechce dosahovat nějakých vyšších výsledků či podávat výkony. Provozuje sport, protože jej baví, protože chce poznat své hranice, své meze, překonat se a vytrvat. Chce tak naplnit nejen formu svobodné hry, ale zároveň porazit sám sebe. Toto platí samozřejmě i pro kolektivní amatérské sporty, kdy se hraje často jen za symbolickou odměnu. Příkladem mohou být hokejové zápasy na rybníku či vesnická fotbalová utkání, kde sice sportovci hrají pro publikum, ale ve většině případů se jedná pouze o chvíli, kdy si hráči chtějí zahrát s přáteli.

Amatérský sport naplňuje ideál Huizingovy hry. Atleti se věnují hře či sportu pro radost z ní. Netouží po nějaké odměně kromě té, o níž Huizinga hovoří. Tou je úspěch a sláva, nikoliv finanční obnos.

Amatérský profesionál, komunistický ideál sportovce

V Sovětském svazu ani v Československu neměl existovat profesionální sportovec. I privilegovaní hráči byli zaměstnání například ve vybraných fabrikách. V socialistických zemích to usnadňoval také fakt, že sportovní týmy byly součástí továren. V první lize například hokejisté Vítkovic pracovali ve Vítkovických železárnách, plzeňští v Leninových závodech. Jinou skupinou byla ale mužstva armádní. Většina mladých hokejistů si v těchto mužstvech mohla „odbyt“ svou vojenskou povinnost, což jen ukazovalo určitý protekcionismus armádního sportu (Grexa a Strachová 2011, 191).⁶ Příklady v Československu mohou být týmy ATK Praha, Rudá hvězda Brno a později i Dukla Jihlava. V Sovětském svazu byli sdružováni hokejisté především v CSKA, ten trénoval Anatolij Tarasov. Tito hokejisté si však stále drželi statut amatéra, což je neuvěřitelné vzhledem k tomu, že to byli plnohodnotní sportovci v plné sportovní zátěži. Bylo to umožněno tím, že byli v zaměstnání často zařazeni na pozicích nevyžadujících přílišnou

⁶ Nejednalo se ovšem o klasickou vojnu. Hokejisté nebyli stíhání a dostávali spoustu výhod. Uvědomovali si svou skoro až „nedotknutelnost“, když každé září začínala sezóna (Bukač a Suchan 2018, 51).

fyzickou námahu, případně jim byla nahra-
zována mzda či jim bylo umožněno využívat
osm (od roku 1956 šestnáct) hodin týdenní
pracovní doby na sportovní přípravu (Stlou-
kalová 2018, 70). Luděk Bukač ve své auto-
biografii vzpomínal: „*V Motorletu mi nadále
ohromně vycházeli vstříc. Pedfógl mi celé čtyři
roky mlčky refundoval velké množství neodpra-
covaných hodin. To znamená, že jsem jako stu-
dent chodil pracovat na pár hodin v měsíci
a zbytek, nějakých sto padesát, nahradilo ra-
zítka v mém pracovním průkazu. Tím pádem
jsem dostával výplatu třeba i dva tisíce korun,
tehdy velmi dobré peníze. Výtečné podmínky
pro to, abych se mohl věnovat pouze sportu.*“
(Bukač a Suchan 2018, 35) Ve skutečnosti se
tak jednalo o fiktivní pracovní místa. Nutnost
tohoto fiktivního zaměstnávání reprezentantů
souvisela se zákonnou všeobecnou pracovní
povinností, ale také vyplývala z ideologicky
podložené snahy označovat i vysloveně profesio-
nální sportovce za sportovní amatéry (Stra-
chová 2015, 50). Pro zřízení bylo důležité
udržet ideál dělníka-sportovce – amatérského
profesionála, který dokáže soutěžit i pracovat
zároveň.

Pro režim bylo podstatné ukazovat hráče
schopné svými výkony porážet západní kapi-
talistické atlety, kteří si užívali konzumní ži-
vot. Tento statut byl kontroverzní ve všech
směrech. Nejvíce se dotkl olympijských her.
Všeobecně se vědělo, že profesionální „pla-
cený“ sportovec se na největší sportovní udá-
lost nemůže podívat. Socialističtí sportovci ale
mohli. V roce 1952, kdy se Sovětský svaz
účastnil svých prvních olympijských her, ne-
chalo vedení Mezinárodního olympijského vý-
boru všechny jeho sportovce soutěžit. Měli
totiž práci, tudíž nebyli za sport placeni mzdou
– odlišili se tak od profesionálů a byl jim po-
nechán statut amatéra. Tím vznikl jasný pre-
cedens pro následující léta (ibid., 70). Para-
doxně, jak již bylo zmíněno, se však nejednalo
o žádné amatéry, nýbrž o sportovce pod tou
největší sportovní zátěží.⁷

⁷ Vjačeslav Fetisov se vyjádřil v dokumentárním
filmu *Rudá mašina* (Red Army), že po porážce na
olympijských hrách v Lake Placid v roce 1980, kdy So-
větský svaz podlehl Spojeným státům americkým, byli
hokejisté ve sportovním táboře izolováni až jedenáct
měsíců v roce a domů se mohli podívat pouze jednou
za víkend.

Argumentem byla nepodepsaná profesio-
nální sportovní smlouva. Hokejisté z Natio-
nal Hockey League (NHL) byli pod soukromou
organizací, která byla ekonomicky schopná
platit hráče daleko vyššími částkami. Tím zís-
kali statut profesionálů. Poprvé se profesio-
nální mohli na olympijských hrách objevit
v roce 1988. Hokejisté z NHL soutěžili na zim-
ních olympijských hrách až v roce 1998, če-
muž do té doby bránilo samotné NHL jakožto
soukromá organizace, nikoli olympijský výbor.
V tomto povolení ale už hrála větší roli mone-
tizace sportovních odvětví.⁸

Zde je i velice složité určit hranici, kdy se
jedná o hru a kdy se jedná o sport. Jak bylo
zmíněno, hra by měla být svobodná, sporto-
vec by si ji měl užívat. Profesionál musí podá-
vat velký výkon a je za svou práci finančně
ohodnocen. Amatérský profesionál je model,
který z Huizingova *Homo Ludens* využívá pří-
nosy z profesionálního, ale i amatérského hle-
diska. Sportovci mají pevný řád, musejí tré-
novat, jsou za to odměňováni a své vybrané
hře musí odevzdat úplně vše. Nikde se však
nepíše, že by nikdy svobodně nemohli s vybra-
ným sportem skončit a této činnosti zanechat.
Nutno ovšem podotknout, že v socialistických
zemích se pak v některých případech ama-
térští profesionální nemuseli vyhnout určitým
důsledkům, jako byl zákaz vstupu na jakáko-
liv tělocvičná zařízení, vyšší pracovní nasazení
či ztráta lékařských nebo občanských výhod
(Riordan 1991, 88).⁹

Atlet se opět více přibližuje k profesio-
nálnímu. Pokud je totiž sportovec zvýhodňován
oproti jiným, stává se, jak jsme zmínili, profesio-
nálním sportovcem. V socialistických zemích

⁸ Nejzářnější příklad může být rok 1992 a letní
olympijské hry v Barceloně. Tam Spojené státy ame-
rické poslaly tým největších profesionálů z americké
NBA, což je dodnes nejlepší basketbalová soutěž světa.
Tým Spojených států amerických v čele s pravdě-
podobně nejlepším basketbalistou historie, Michaelem
Jordanem, prošel turnajem bez porážky a své soupeře
v turnaji doslova převálcoval.

⁹ V dokumentárním filmu *Rudá mašina* se hoke-
jista Vjačeslav Fetisov vyjádřil, že po osobním rozhod-
nutí opustit tým Rudé armády (v tomto případě národ-
ního týmu) kvůli touze podepsat profesionální smlouvu
v NHL mu bylo zakázáno chodit bruslit na všechna
dostupná hřiště a že on i jeho žena byli neustále pod
dohledem tajné služby, včetně několika neoprávněných
zatčení. Díky dobré známosti poté Fetisov trénoval sou-
kromě u Tarasova.

ovšem platí argumentace, že jejich ekonomika nezná soukromé vlastnictví, tedy že peníze nepocházejí ze soukromého sektoru nebo od pořadatelů soutěží (Stloukalová 2018, 71).

TRÉNINKOVÉ METODY A PŘÍSTUPY
ANATOLIJE TARASOVA A VLADIMÍRA
KOSTKY

Trenér a jeho úloha ve hře

Budeme-li sledovat koučování jako určitý pedagogický faktor, na nějž můžeme nahlížet jako na komplexní sociální systém, jehož dráha je ovlivněna sociokulturními faktory (Jones, Edwards a Filho 2016), nezastává trenér jen výchovný a edukativní postoj, ale zároveň je strůjcem následné hry. Přípravuje své chráněnce na zápas, což by měl být vrchol či plné naplnění Huizingova pojetí hry. Zároveň vytváří pro své svěřence důležitá morální rozhodnutí (Grecic a Grundy 2016). V určitém nadhledu lze proto na trenérství a ordinovanou hru, tedy přípravu, nahlížet jako na proces připomínající spíše práci než plné oddání se hře. Nicméně trénink, jenž probíhá právě formou hry, vedený cvičitelem, by měl ukázat, jak důležitá je osobnost trenéra pro hru. Tento faktor lze velmi dobře vidět v přístupu ke hře mezi sovětským a československým hokejem s poukázáním na způsob, jak trenéři svými metodami a přístupy ovlivňují pojetí ledního hokeje jako hry. Protože by zde šlo namítnout, že trenérské metody mohou být ovlivněny politickým zaměřením, jsou pro účel studie vybráni dva trenéři ze socialistického „tábora“.

Ve zkoumaném případě je překvapivé, že oba trenéři mají na cvičitele jiné požadavky. Tarasov okamžitě řešil sport ve spojení s vybraným závodem/továrnou: „*Chceme-li v závodě vytvořit jedno nebo několik hokejových družstev, musíme především seznat schůzi sportovců, kteří mají o lední hokej zájem. Cvičitel k tomu použije místního rozhlasu, nástěnných novin nebo vyvěsí oznámení.*“ (Tarasov 1952, 7) Spojitost s přidruženou továrnou Vladimír Kostka vůbec neřeší. Oba trenéři však vidí velkou důležitost ve vztahu trenéra a jeho svěřenců. Trenér má být podle nich vedoucím a vůdčím prvkem, který zná všechny síly i slabiny svého týmu. Musí to být silná osobnost, která je schopna jít svým svěřencům

příkladem. U Kostky se ale setkáváme s individuálnější přístupem: „*Trenér je vedoucí osobností, která zná sílu i slabiny svého mužstva, stejně jako protivníka.*“ (Kostka 1971, 15) Podle Tarasova je nutné, aby znal dokonce i pracovní podmínky či způsob jejich života (Tarasov 1952, 9). Kostkův přístup je však i v tomto směru profesionálnější. Je nutné, aby trenér rozuměl nejen svým hráčům, ale především rozuměl hokeji samotnému (Kostka 1971, 265).

Úlohou vedoucího je také utvářet charakter svých svěřenců a zároveň svému týmu nedovolit, aby ztratil morálku.¹⁰ Podle Tarasova se musí budovat morálka, a stejně s ní i soukromí, pomocí něhož se dosáhne těch nejlepších výsledků (Tarasov 1952, 8). Podle obou trenérů je důležitá důvěra mezi hráči a trenérem.¹¹ Počítá poté i s jejich podporou. Zajímal se o jejich zdraví, o jejich pocity. Důležité je samozřejmě v zápasech vítězit. Trenér jako vedoucí musí svým svěřencům ukazovat klid a udržovat týmového ducha. Podle Kostky: „*Při úspěchu je skromný a přeje radost z vítězství hráčům, při neúspěchu je spravedlivý v hodnocení příčin a nedopustí rozklad morálky mužstva přenesením viny jen na hráče.*“ (Kostka 1971, 15) Péče o zdraví hráčů není pouze na týmových lékařích, ale i na cvičitelích. Ti se o své svěřence starají a znají jejich limity, ale samozřejmě se je snaží i co nejvíce posunout.

Důležitý je také kontakt s veřejností. Tarasov dokonce doporučuje vydávat noviny nebo spolupracovat s redakcemi denního tisku či alespoň lokálního podniku, aby občané mohli vidět život svého mužstva (Tarasov 1952, 10). Kostka kontakt s veřejností také podporuje. Trenérova práce je totiž pod kontrolou výboru oddílů, příznivců i tisku, rozhlasu nebo televize. Pro trenéra je důležité, aby se všemi

¹⁰ Viktor Tichonov ve své autobiografii citoval jeden z rozhovorů Anatolije Tarasovova: „*Trenér musí mít silně vyvinutý smysl pro práci s mladými lidmi, musí to být v první řadě trpělivý a inteligentní člověk. Jaký je učitel, takoví jsou i jeho žáci.*“ (Tichonov 1988, 33)

¹¹ Tu ve svých pamětech ostatně potvrzuje například i brankář Vladislav Tretjak: „*Trenér se mi neustále snažil vštípit, že sám o sobě nic neznamenal, že moje úspěchy jsou zásluhou celého našeho mužstva. I v tom jsem mu bezvýhradně věřil. Dodnes si myslím, že kdyby tomu bylo jinak, nic pořádného by ze mne nebylo.*“ (Tretjak 1977, 17)

médii uměl spolupracovat, protože tým získá pro své mužstvo podporu. Má si ale dávat pozor na emocionální střet názorů (Kostka 1971, 267). Tarasov se jakožto trenér vidí spíše jako součást kolektivu, jako součást týmu. Je jeho tvůrce a hlavním zástupcem, ale zároveň i jednou z jeho součástí – přiznává také možnost, že cvičitel může být zároveň i hráčem nebo kapitánem mužstva. Kostka má analytičtější a modernější přístup. Trenér totiž podle něj musí mít rozsáhlý praktický i teoretický základ. Hokej se stejně jako ostatní sporty vyvíjí velice rychle a je nutné si udržovat přehled o všech moderních metodách hry. Trenér vyzrává metodicky i teoreticky a věkem snížená praktická výkonnost není překážkou jeho práce (Kostka 1971, 265).

I když je trenérský přístup obou profesionálů rozdílný, v některých oblastech se podobají. Oba dobře chápou úlohu trenéra jako vedoucího mužstva, jako jeho „tvář“. Zároveň ale (především díky časovému rozpětí) Kostka ví, že nemůže kontrolovat každý aspekt hokejistů. Tarasov je naopak přesvědčený, že o všech záležitostech, které se dějí v jeho týmu, musí vědět, aby udržel kvalitní a pevný kolektiv.

Trénink hokejistů

Trénink je pravděpodobně nejdůležitější součástí každého sportu. Díky tréninku sportovec zlepšuje a zdokonaluje svůj výkon. Sport utváří jeho charakter i jeho osobnost. V ledním hokeji je nejdůležitějším základem bruslení – hráč může začít řádný hokejový nácvik teprve poté, co se naučí bruslit. Je až neuvěřitelné, jak moc si jsou oba trenéři v této podkapitole svým přístupem podobní, ba i jednotní a rozumí svému sportu. Nutno zde však podotknout, že Tarasovův přístup je zaměřený spíše na začátečníky až středně pokročilé, naopak Kostka se zaměřuje na sportovce, kteří již znají a ovládají základy.

Oba trenéři kladou důraz na názornou ukázkou a její vysvětlení. Trenér by měl být schopen vše předvést a vysvětlit, jak si co představuje. To platí především u Tarasova, který hráčům i během svých starších let pravidelně předváděl. Kostka vzhledem k pokroku uznává, že ukázkou nemusí předvést pouze trenér. Může využít i jiného hráče či

tzv. nepřímou ukázkou v podání filmu, fotografií nebo nákrese (Kostka 1971, 276). Tento rozdíl je však způsoben tím, že zatímco Tarasov ještě v roce 1953 působil jako hrající trenér, Kostka byl vždy teoretickým pedagogem. Oba trenéři také kladou důraz na neustálé opakování. Opakováním se sportovec zlepšuje a upevňuje si všechny nutné pohyby. Zde je velice důležité hráče vždy pravidelně kontrolovat, protože pokud během opakování dělá nějakou nácvikovou chybu, ona chyba se může i prohloubit. Je tedy nutné se toho vyvarovat, stejně jako je důležité hráče na chybu včas upozornit. Opožděné, nepřesné a pro hráče těžko pochopitelné opravování v něm vyvolává pocit nedůvěry ve vlastní výkon a snižuje jeho aspirační úroveň (ibid., 278). Velký potenciál skýtá soutěžní prvek, tzn. převedení tréninku i do nějaké formy hry: „*Soutěžení zvyšuje zájem o výcvik, oživuje jej a pomáhá rychleji a lépe zvládnout nacvičované prvky.*“ (Tarasov 1952, 7; srov. Kostka 1971, 279) Díky tomu hráči usilují o své zlepšení a snaží se posunout vlastní maximum. Hrají se i jiné sporty, jakými jsou například kopaná nebo košíková.

POJETÍ LEDNÍHO HOKEJE

Sovětské pojetí hokeje

Sovětský hokej se začal budovat až během 40. let, kdy se otěží ujal sám Anatolij Tarasov. Ten mnoho vědomostí o hokeji převzal od svého mentora Michaila Tovarovského, který trenéra ponoukal k tomu, aby byl kreativní, tvrdě pracující, nadšený a všechny tyto pro něj důležité standardy předával i ostatním (Bespomochnov a Caron 2017, 306). Tarasov se inspiroval herním systémem Kanady, Československa i Švédska a stvořil tak nové metody především v taktice hry, kdy mohou hráči odehrát celý zápas v tom největším tempu. Zavedl například celoroční trénink. Ten se projevuje především v obrovském tempu hry, kdy jsou hráči perfektně fyzicky připraveni a zvládnou celý zápas odehrát v plném nasazení. Kromě výborné připravenosti je kladen velký důraz i na bruslařskou činnost, které Tarasov přikládá největší úlohu. Pokud sportovec neumí příkladně bruslit, neměl by se vůbec snažit hrát hokej a měl by se nejdříve zaměřit na bruslařský oddíl (Tarasov 1952, 7). Sovětský hokej také veškerý

svůj systém zakládá na důsledném uplatňování kolektivní hry, která je důležitější než samostatná činnost jednotlivých hráčů. Tarasov, jako hlavní tvůrce celého sportovního systému, se nebál vzít si inspiraci z jiných kolektivních sportů, jakými jsou třeba košíková nebo fotbal, aby utužil vztahy v týmu a zároveň zlepšil porozumění mezi hráči (Bespomoschnov a Caron 2017, 309). Sovětský systém je pak vybudovaný na obrovském množství příhrávek a neustále stupňovaném tlaku na soupeřovu branku, který donutí dříve či později protivníka udělat chybu (Macků et al. 1980, 10).

Československé pojetí hokeje

Československý hokej byl podle Vladimíra Kostky považován za ten nejtechničtější a nejlibivější. Hráči se projevovali jako velice tvůrčí a nápadití. Právě tyto schopnosti umožňovaly velice rychlé rozhodování a vlastní řešení složitých herních situací. Byli také známí pro svou rychlost. Nicméně jejich slabinou byla silová hra. Skutečnost, že technika někdy nemohla překonat rychlostní a silové pojetí hlavních soupeřů, vedla k nutnosti zabývat se více obrannou hrou jako základnou pro zajištění techničtější a kombinačně složitější útočné hry (Kostka 1971, 21). Hráči byli také velice dobře individuálně vybaveni, a přesto hráli dobře kolektivně (Macků et al. 1980, 11). Oproti jiným zemím, jako jsou Kanada, Švédsko nebo Sovětský svaz, však mělo Československo omezenou hráčskou základnu a nedostatek přírodního ledu. To vynahrazovala péče o zkvalitnění tréninkového procesu (ibid., 12). V 70. letech se v československém hokeji navíc začala využívat tzv. obrana levého křídla. Tvůrcem této taktiky byl Kostka a tento herní styl byl natolik unikátní, že velice urychlil vzestup československého ledního hokeje. Celý systém spočíval v tom, že úkoly byly jednotlivým hráčům přesně rozdané, nicméně to neznamenalo, že by se levé křídlo muselo do obrany vracet pořád. Tato taktika byla postavena na tom, aby se soupeř nikdy nedostal k přečíslení. Byla tak určena přímo proti Sovětům, protože ti v tehdejší době všechny ostatní týmy překonávali především svou rychlostí (Lukšů a Palán 2015, 74–75).

Které pojetí hokeje je blíže k Huizingově hře?

Pokud se zaměříme na základní pojetí Huizingovy hry, tedy na to, že hra má řád, napětí a je pohledná a elegantní, na první pohled se jeví koncept obou hokejových zemí velice podobně. Přesto lze svým způsobem právě československé herní pojetí považovat za to bližší. Hokejisté předvádí technickou a na pohled krásnou hru, plnou napětí a vzrušení, a tato vlastnost je jim dána, dá se říci, herní mentalitou. Nápaditost, kterou českoslovenští hráči ukazují, je přirozená a dá se považovat místy až za dětskou. Je tak stále vidět radost ze hry, a to i pod dohledem rozhodčího jako strážce řádu. To platí i navzdory tomu, že za hrou často stojí hodiny studování taktik soupeřů.

Sovětské pojetí hokeje, ač je ve vybraném období nejlepší na světě, popírá Huizingovo pojetí hry. Množství tréninků, jejich náročnost a veškerý čas, jež museli sovětské sportovci věnovat svému sportu, zamítá Huizingovu základní charakteristiku hry. Zatímco českoslovenští hokejisté si hru dokázali užít, ti sovětské vycházeli z ohromné dřiny a drilu, který jim byl dán od začátku: „*To Anatolij Tarasov si ji kdysi vynutil. Svou nekompromisností, pečlivým záznamem každého detailu utkání, zásadovostí, důsledností postihu. Nesnesl sebenepatrnější zaváhání k návratu do vlastní třetiny. Tvrdý režim vládce střídačky obohatil sovětské hokejisty o herní kázeň, kterou vždy vkládali jako jednu z nejcennějších vlastností právě do nejtěžších, nejdramatičtějších a nejvyrovnanějších zápasů.*“ (Brábník 1984, 15; srov. Trejčák 1977, 58) To ukazuje i jejich herní styl, založený na značném množství příhrávek a omezení soupeře hrát jakkoliv s pukem. Na jednu stranu tato složitá metoda může působit jako určitá hravost, plná vštěpeného řádu, a může se zdát, že má blíže k Huizingovu pojetí hry. Veškerá cesta, která ke hře vedla a kterou stále dál kráčeli sovětské hokejisté, však prakticky popírá amatérskou radost ze hry.

Jaký trenér byl blíže k pojetí hry Johana Huizingy?

Oba trenéři byli hokejoví znalci, ve svém sportu se vyznali ve všech ohledech a jejich pojetí bylo podobné. Přesto má k Huizingově

pojetí hry blíží spíše sovětský trenér Anatolij Tarasov než Vladimír Kostka. Tarasov velice dbal na přípravu a tréninky, s mužstvem trávil veškerý čas a je o něm dobře známé, že dokonce nutil hráče se během tréninků usmívat. Známa je například i jeho práce s mládeží, kdy během příprav trénoval pomocí různých klasických her, jako „na babu“ nebo tzv. „válení medvídků“. I v dospělém věku hráčů nechával hokejisty v přípravě trénovat pomocí dětských her, které povzbuzují prvek soutěživosti. Ať už se jedná o drobné závodivé hry nebo zápasy o míč, hokejista se při nich kromě samotné hry (udržet balon a nenechat jej vzít ostatní) otrkává a učí správné pohyby tělem. Tarasovy tréninky byly také protkávány jinými hrami jako košíková nebo kopaná, ve kterých se určila speciální pravidla – například v košíkové se hrálo s míčem pouze na zemi a nesmělo se přihrávat vrchem. Ve všech těchto sportech však zároveň platilo, že hra tělem dodržovala pravidla ledního hokeje, což v 50. letech nepřinášelo do hry mnoho omezení (Tarasov 1952, 107).

Tarasov navíc přikládal velkou roli celoroční přípravě, včetně přípravy na suchu, což mu umožňovalo více tréninkových variant a více možností věnovat se pojetí hry v duchu Johana Huizingy, tedy zábavě provozované pro radost. Kostka tento přístup aplikoval především u dětí do 11 let věku. Sport pro Kostku nesměl být u dětí povinností či výsadou, ale zábavou. Dětem se tréninky dospělých nikdy nesměly vnucovat (Kostka 1971, 269). Kostka však zároveň studoval vývoj dítěte, od růstu kostí až po mentální vývin. U starších chlapců (12–15 let) pozoroval jak růst vzdoru ke hře a k autoritám, tak i větší soutěživost, hlučnější projev při soutěžích a hrách, uvědomování si osobnosti (ibid., 270). Nekladl však takový důraz na herní prvek jako na správný a zdravý vývoj hokejisty coby sportovce oddaného své hře. Jak vzpomíná František Pospíšil: „Byl vždycky přísný, disciplína byla podmínkou všeho, herní především. Každé setkání s ním bylo zajímavé a poučné. Nikoho přehnaně nechwálil, ani předčasně nezatracoval. V Grenoblu jsem udělal několik chyb, pochopitelně mu žádná neunikla. Řekl jen: ‚Neděláme z toho žádnou tragédii, ale o místo v mužstvu se musíš znova poprat. . . ‘“ (Macků a Pospíšil 1985, 104)

Tarasovův přístup jako trenéra je velice profesionální, ale i velice osobní.¹² Dává svým hráčům najevo svou spokojenost i nespokojenost a zajímá se o svůj tým také v osobní rovině. To dokládá už jen Tarasovo přesvědčení, že cvičitel by měl být schopen vše svým svěřencům vzorově ukázat. To Kostka nevyžaduje a může tak vstupovat více do teoretické roviny. Sovětský trenér také podporuje soutěžní prvek, který, ač se zdá být zanedbatelný, může pro mentalitu sportovce tvořit zajímavý odrazový můstek. Sportovec se nejčastěji porovnává se svými spoluhráči v týmu, a to nejen při samotných zápasech, ale i při různých tréninkových cvičeních, které obsahují herní prvek. Jeho výkonnost mohou spoluhráči při zařazování těchto soutěží zvyšovat uznáním nebo určitým „popichováním“. Tarasov se takových hrátek často ve svém mladším věku sám účastnil, Kostka je spíš známý jako muž, který vše sledoval ze střídačky. Oproti Tarasovovi, jenž s hráči trávil většinu času, byl k československým hráčům Kostka skutečně jako pedagog, a je mu proječován i úplně jiný druh respektu než trenéru Jaroslavu Pitnerovi, jemuž hráči přezdívali Píťa. Kostka je vždy zmiňován jako taktik: „*Docent Kostka postává na střídačce vzadu a jako z pozorovatelný odtud sleduje přesuny obou mužstev. Má čelo plné vrásek. Sověti jsou hbití, sázejí teď všechno na útok, jedinou účinnou obranou tedy je hlídat střední pásmo jako oko v hlavě. Kostka na to kdysi vymyslel dokonalý systém, ve kterém jsou levá křídla dělníky. . .*“ (Žurman 1980, 44) Případně: „*Klidný, tichý, nikdy nemusel zvýšit hlas. Stálo, aby se podíval, a nikdo se neodvážil nic namítnout. Věděli, že je nejlepším hokejovým teoretikem v republice, ne-li na světě. . . Imponoval jim také téměř asketickým způsobem života.*“ (Brábník 1984, 70; srov. Macků a Pospíšil 1985, 104; Bukač a Suchan 2018, 55–56)

Přístup Vladimíra Kostky je o to profesionálnější, že jako univerzitní profesor a známý teoretik měl sice u hráčů obrovský respekt,

¹² Tento osobní přístup v Československém národním týmu poskytoval tandemový trenér Vladimír Kostky, zároveň i trenér Dukly Jihlava, Jaroslav Pitner: „Tenkrát mu nedošlo, že Pitner nebyl jenom trenérem Dukly. Během let se hráčům stal druhým tátou. Od některých rodičů dostal dokonce požehnání, aby kluka postavil do latě po dobrém či klidně nějakou tou facou.“ (Žurman 1989, 38)

o čemž svědčí i jeho známá přezdívka „docent“, nicméně jeho pojetí hokeje je modernější, tudíž je tu pomalý krok k profesionalizaci sportu viditelnější. Stále ale platí, že Kostka byl především teoretikem s minimální hráčskou praxí: „Kostkovi však vždy chyběl hráčský naturel. Byl jen učitelem. Dobrým, zaníceným, ale stále jen učitelem. Mladým klukům i holkám zvládl s kamennou tváří vykládat o systematicke hokeje, což mně se vždy bytostně přičilo. Míval jsem rád kursy na ledě, ale když jsem měl vykládat teorii, řekl jsem studentům, ať se mě ptají, co je zajímavé. Nedokázal jsem jim kázat, jak mají držet hokejku a jak přihrávat. Kostka tohle dělal se zájmem, nepřetvařoval se, byl do toho skutečně zapálený. Bral hokej jako předmět, jako by učil matematiku. I na střídačce byl více rádcem než dirigentem událostí, nebyl trenérem ani koučem v pravém slova smyslu, byl dobrým učitelem koučování. Mužstvo nevedl celý rok, nemusel denně řešit potíže s tréninkem.“ (Bukač a Suchan 2018, 62) I toto tvrzení jednoho z nejbližších žáků Kostky „nahrává“ spíše Tarasovovi jako někomu, kdo více naplňoval Huizingovu hru.

ZÁVĚR

Johan Huizinga považuje hru a sport za dvě rozdílná odvětví, která spolu ale mají navzájem něco společného, a to, že sport obsahuje hru. Profesionálního sportovce už však nevidí jako někoho, kdo si pouze hraje – sportem se totiž živí, což mu nejen neumožňuje si hru plně užívat, ale zároveň hru mění na zdroj financí. Profesionální sportovec tudíž pracuje, nehraje si. Plný potenciál hry Huizinga spatřuje v amatérském soutěžení a hraní, které, ač má vítěze, je stále plné oné původní radosti ze hry.

Proto je velice obtížné určit hranice mezi hrou a sportem u socialistického státního „amatérského profesionála“. Jak je však v textu uvedeno, tento koncept využívá z Huizingovy hry přínosy jak z profesionálního, tak amatérského hlediska. Nikde zde sice není řečeno, že by atlet nemohl svého sportu svobodně zanechat, v socialistických zemích se pak ale většinou potýkal s určitými důsledky. Ze své podstaty sice tento model stále odpovídá pojetí hry ze směru jak amatéra, tak profesionála, avšak množství tréninků a pracovní

zvyšování jej řadí z hlediska pojetí Huizingy spíše k profesionálnímu sportovci.

Anatolij Tarasov a Vladimír Kostka jako hokejoví trenéři měli ze základních konceptů hry vycházet, případně se jim alespoň okrajově věnovat. Více z nich však těží Tarasov, který si uvědomuje důležitost soutěživosti a celkově herního prvku nejen u dětí, ale i u dospělých. Kromě tvrdého tréninku hokeje považoval za nutné jej prokládat dětskými hrami, případně vzájemnými soutěženími hráčů mezi sebou. Tím nejen utužoval kolektiv sportovců, ale zároveň přimíchal do tvrdého drilu i zábavu.

Kostka, především jako pedagog a trenér, rozuměl principům hry. Soustředil se u ní zejména na mládež a dospívající, které touto cestou udržoval u sportu. Ten podle něj byl zábavou, nikoliv výsadou. Československá hokejová reprezentace však plnila Huizingův ideál hry více než sovětská, protože vycházela ze samotných hráčů. Nebyla jim tedy vštěpována stovkami hodin tréninku.

Jedno je ale jisté: trenéři si byli hned po dvě desetiletí přímou trenérskou konkurencí. Uvědomovali si, že na starém kontinentu se většina zápasů o medaile týkala Sovětského svazu a Československa. Je však důležité zdůraznit, že tyto zápasy byly vždy extrémně vyhocené a jedna strana té druhé nikdy nic nedarovala. Právě přístup Vladimíra Kostky, jeho školení a jeho pedagogická činnost byly z těch faktorů, které opět pozvedly československý hokej a v roce 1972 dovedly národní tým k dlouho očekávanému zlatému úspěchu.

POUŽITÉ ZDROJE

- Bespomoschnov, Vladislav A., a Jeffrey G. Caron. 2017. „Coaching Philosophy and Methods of Anatoly Tarasov: ‚Father‘ of Russian Ice Hockey.“ *International Sport Coaching Journal* 4 (3): 305–313.
- Brábník, Luděk. 1984. *Fakír*. Praha: Olympia.
- Bukač, Luděk, a František Suchan. 2018. *Luděk Bukač: Moje hokejové století*. Brno: Jota.
- Caillois, Roger. 1998. *Hry a lidé: Maska a zavrať*. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon.
- Csikszentmihályi, Mihály. 1996. *O štěstí a smyslu života: Můžeme ovládat své prožitky a ovlivňovat jejich kvalitu?* Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Grecic, David, a Andrew Grundy. 2016. „Pragmatic Research in Sport: Coaching Philosophies in Action – A Values Chain to Inform Practice.“ *Journal of Qualitative Research in Sports Studies* 10 (1): 211–232.

- Grexa, Ján, a Milena Strachová. 2011. *Dějiny sportu: Přehled světových a českých dějin tělesné výchovy a sportu*. Brno: Masarykova univerzita.
- Hogenová, Anna. 2000. *Areté: Základ olympijské filozofie*. Praha: Karolinum.
- Huizinga, Johan. 1971. *Homo Ludens: O původu kultury ve hře*. Praha: Mladá fronta.
- Jelínek, Marian. 2010. „Neortodoxní pohled na sportovní výkon.“ In *Psychologie sportu v praxi aneb cesty ke sportovnímu úspěchu*, eds. Veronika Baláková a Jiří Kirchner, 35–46. Praha: Univerzita Karlova.
- Jirásek, Ivo. 1998. „Způsoby zvýznamnění dvou možných světů: sportu a ‚sportu‘.“ In *Hermeneutika sportu*, ed. Anna Hogenová, 48–52. Praha: Karolinum.
- Jones, Robyn L., Christian Edwards a Filho Viotto. 2016. „Activity Theory, Complexity and Sports Coaching: An Epistemology for a Discipline.“ *Sport, Education and Society* 21 (2): 200–216.
- Kostka, Vladimír. 1971. *Moderní hokej: Trenér, trénink, hra*. Praha: Olympia.
- Kratochvíl, Zdeněk. 1998. „K potěše bohů a lidí.“ In *Hermeneutika sportu*, ed. Anna Hogenová, 6–11. Praha: Karolinum.
- Lukšů, David, a Aleš Palán. 2015. *Souška: Životní příběh Jana Suchého*. Praha: Epoque.
- Macků, Jiří, a František Pospíšil. 1985. *Kapitán*. Praha: Olympia.
- Macků, Jiří, et al. 1980. *Hrajte jako mistři*. Praha: Olympia.
- Meltzer, Bill. 2008. „USA Hockey Honors Father of the Russian Hockey.“ Viděno 15. 8. 2023. Dostupné z <https://www.nhl.com/news/usa-hockey-honors-father-of-russian-hockey/c-383183>.
- Riordan, James. 1991. *Sport, Politics, and Communism*. New York: St. Martin's Press.
- Síň slávy českého hokeje. Vladimír Kostka. Viděno 15. 8. 2023. <http://www.sinslavycslh.cz/vladimir-kostka.html>.
- Stloukalová, Brigita. 2018. „Profesionalismus a amatérismus v zrcadle socialistického sportu.“ *Tělesná kultura* 31 (1): 68–84.
- Strachová Milena. 2015. „Organizace sportu v Československé republice v letech 1952–1989.“ In *Sport v komunistickém Československu 1945–1989*, eds. Jan Kalous a František Kolář, 46–59. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů.
- Štaif, Jiří. 2020. *Modernizace na pokračování: Společnost v českých zemích (1770–1918)*. Praha: Argo.
- Tarasov, Anatolij Vladimirovič. 1952. *Lední hokej*. Praha: Sokolské nakladatelství.
- Tichonov, Viktor Vasil'jevič. 1988. *Hokej na celý život*. Praha: Olympia.
- Tretjak, Vladislav. 1977. *Hokej moje láska*. Praha: Lidové nakladatelství.
- Žurman, Zdeněk. 1980. *Bráchové: Vyprávění o československých reprezentantech bratrůch Holíkových*. Praha: Olympia.
- Žurman, Zdeněk. 1989. *Hokejový dirigent*. Praha: Naše vojsko.